

Wojciech Kęder

ORCID: 0000-0001-6351-8470
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Tajemnice dyplomacji watykańskiej – udział nuncjusza Giovanniego Antonia Davii w elekcji Fryderyka Augusta Wettyna na króla Polski

Secrets of Vatican Diplomacy. Nuncio Giovanni
Antonio Davia's Participation in the Election
of Frederick Augustus I of Saxony as King of
Poland

Abstrakt

Celem artykułu jest ukazanie roli, jaką w elekcji w 1697 r. odegrał nuncjusz Giovanni Antonio Davia. Artykuł napisano na podstawie wydanej i niewydanej korespondencji nuncjusza Davii z sekretariatem stanu, znajdującej się w Archiwum Watykańskim i Bibliotece Watykańskiej. Po śmierci króla Jana III Sobieskiego elekcja, jaka odbyła się w 1697 r., należała do najbardziej skorumpowanych. Wśród szeregu kandydatów najpoważniejsze szanse zdobycia korony mieli syn króla Jana III, Jakub i Ludwik de Bourbon, książę de Conti. Ku zaskoczeniu zgromadzonej na polu elekcyjnym szlachty w ostatnim momencie zgłoszono kandydaturę elektora protestanckiej Saksonii, Fryderyka Augusta Wettyna, który wcześniej dokonał potajemnej konwersji na katolicyzm. Aby dopełnić formalności konwersję Fryderyka Augusta na katolicyzm, zachowywaną od 2 czerwca 1697 r. w sekrecie,

musiał uwierzytelnić nuncjusz Davia. Nuncjusz nie uległ naciskom zwolenników francuskiej kandydatury dążących do zablokowania elekcji Wettyna i wydał opinię o jej ważności. Z tego powodu został oskarżony przez przeciwników Wettyna o działania niezgodne z prawem, jak również kierowanie się prywatnym interesem, gdyż nuncjusz Davia wstawiennictwu Fryderyka Augusta zawdzięczał uwolnienie bratanka z niewoli tureckiej. Należy stwierdzić, iż na skutek splotu różnych okoliczności arcybiskup Davia musiał wystąpić w Warszawie w roli, jakiej nie przewidywano dla papieskiego nuncjusza, to znaczy przedstawiciela papieża zachowującego wobec wewnętrznych konfliktów neutralne stanowisko. Kandydatura, a następnie konwersja na katolicyzm władcy Saksonii zmusiła nuncjusza do podjęcia działań z jednej strony chwalonych przez stronników saskich, a z drugiej kontestowanych przez zwolenników obozu francuskiego. Wbrew jednak oskarżeniom wysuwanych przez tych ostatnich można się skłonić do sądu, że to nie prywatne motywy, lecz interes Kościoła katolickiego skłoniły nuncjusza do uwierzytelnienia konwersji Fryderyka Augusta Wettyna na katolicyzm.

Słowa kluczowe: elekcja 1697, August II Mocny, nuncjusz Giovanni Antonio Davia, Giovanni Battista Davia

Abstract

The aim of the article is to show the role played by the nuncio Giovanni Antonio Davia in the election in 1697. The article was written on the basis of both published and unreleased correspondence of Nuncio Davia with the State Secretariat from the Vatican Archives and the Vatican Library. After the death of King John III Sobieski, the election that took place in 1697 was one of the most corrupt. Among a number of candidates, the son of King John III, James and Louis de Bourbon, the Duke of Conti, had the most serious chances of winning the crown. To the surprise of the nobility gathered on the electoral field, at the last moment, the candidacy of the Protestant Saxon elector, Frederick Augustus Wettin, who had previously secretly converted to Catholicism, was announced. In order to complete the formalities of Frederick's conversion to Catholicism, which had been kept secret since 2 June 1697, Nuncio Davia had to authenticate it. The nuncio did not yield to the pressure of the supporters of the French candidacy seeking to block the Wettin election and issued an opinion on its validity. For this reason he was accused by Wettin's opponents of acting illegally and of being guided by private interests, since Nuncio Davia owed his nephew's release from Turkish captivity to Frederick Augustus' intercession. It has to be said that as a result of various circumstances, Archbishop Davia had to visit Warsaw in a role which was not expected for a papal nuncio, i.e. as a representative of the Pope who kept a neutral stance towards internal conflicts. The Saxon

ruler's candidacy and subsequent conversion to Catholicism forced the nuncio to take actions that were praised by the Saxon supporters on the one hand, and contested by the supporters of the French camp on the other. However, contrary to the accusations made by the latter, one may be inclined to believe that it was not private motives but the interests of the Catholic Church that led the nuncio to authenticate the conversion of Frederick Augustus Wettin to Catholicism.

Keywords: 1697 election, Augustus II the Strong, nuncio Giovanni Antonio Davia, Giovanni Battista Davia

U źródeł elekcji Fryderyka Augusta Wettyna na króla Polski

Dnia 27 czerwca 1697 r. mniejsza część szlachty zgromadzonej na polu elekcyjnym obwołała królem Fryderyka Augusta Wettyna wbrew woli większości obecnej szlachty, obierającej na tron kuzyna króla Ludwika XIV, Franciszka Ludwika de Bourbon, księcia de Conti. Wybór elektora Saksonii na króla Polski otworzył nową epokę w dziejach Rzeczypospolitej – unii polsko-saskiej, która na trzy pokolenia określiła ramy polityczne funkcjonowania Rzeczypospolitej.

Kandydatów do korony było więcej. Do pewnego czasu jednym z czołowych był syn zmarłego króla Jana III Sobieskiego, Jakub, popierany w swoich staraniach przez dwór wiedeński, lecz w oczach szlachty szkodziły mu gorszące spory o schedę po Janie III prowadzone z matką, królową Marysienką, i mało energiczne działania dla zjednania sojuszników dla swojej kandydatury. Do innych, bardziej liczących się z szerokiego grona kandydatów do korony należeli m.in. Maksymilian Emanuel Bawarski, Karol Neuburski, Karol Lotaryński, Ludwik Badeński, jak również bratanek papieża Innocentego XI, don Livio Odescalchi.

Poprzedzający elekcję okres bezkrólestwa był czasem bardzo gorącym, czego dowodem funkcjonowanie w obiegu publicznym ponad 800 pism politycznych, lecz nie zmienia to w niczym faktu, iż czas ten Władysław Konopczyński określił mianem najbardziej niemoralnego bezkrólestwa w dziejach Rzeczypospolitej¹. Podobnie też o elekcji mówiono, że była to najbardziej skorumpowana elekcja w dziejach Polski, gdzie istotną rolę odgrywały pieniądze kandydatów do korony i obietnice, jakimi nader

1 Władysław Konopczyński, *Dzieje Polski nowożytnej* t. 2 (Warszawa: Wydawnictwo PAX, 1986), 92.

chętnie szafowali ich dyplomatyczni wysłannicy. Stąd też za bardzo trafną należy uznać ocenę tej elekcji dokonaną przez Pawła Jasienicę:

Na polu elekcyjnym pod Warszawą Niemcy, protestanci i katolicy walczyli z Ludwikiem XIV. Rozegrali, i to zwycięsko, kolejną partię. Nie wolno ich oskarżać, ani dziwić się im, bo robili swoje. Moralna odpowiedzialność za to, co się stało, spada na polską i litewską magnaterię oraz część szlachty. Wonieliśmy wtedy równie zachwycająco, jak i pozostała część kontynentu, co w niczym nie zmieniało istoty rzeczy. Tonąca w gnoju moralnym elekcja rozstrzygnęła kwestię władzy państwowej, miała powierzyć określonemu człowiekowi możliwość i prawo podejmowania decyzji ważnych dla życia milionów².

Intrygujące jest pytanie, skąd pojawiła się kandydatura Fryderyka Augusta Wettyna. Dotychczas Polski z Saksonią nie łączyły żadne istotne więzi, a elektor saski był protestantem i to władcą uchodzącym za „numer jeden” wśród protestanckich książąt Rzeszy. A przecież prawo polskie do starań o tron dopuszczało jedynie katolików. Saksonia też należała do najpotężniejszych państw Rzeszy, a jej władca należał do wąskiego grona elektorów dokonującego wyboru cesarza. Zatem prawo, tradycja i realne więzi polityczne oraz gospodarcze przemawiały przeciwko tej kandydaturze, a funkcjonująca wśród opinii szlacheckiej od XVI w. opinia mówiła: „Aż do gardł naszych nie chcemy Niemca!”³.

Nie tylko z perspektywy czasu, jaki upłynął od pamiętnej elekcji, ale jeszcze za panowania Augusta II Mocnego ocena jego panowania była podobna do tej, jaką wystawił mu współczesny omawianym wypadkom autor *Dziejów Polski pod panowaniem Augusta II*:

Kto te od elekcji króla Augusta wszystkie rewolucye z relacyi mojej zważy, a precedery trzech inhiantów na królestwo polskie weźmie przed się, przyznać musi, że tu była ręka Boska. Utrapić tylko, ale nie zgubić chciał pan Bóg królestwo nasze, i dosyć miłosierdzia swego boskiego pokazał nad narodem naszym i państwami; bo w takie nieszczęścia uwikłana była ojczyzna nasza, że się to nic zdało rozumem ludzkim, aby naturalnemi sposobami mogła być rzecz podobna, żeby miało przyjść królestwo ad suum esse i zostać w całości⁴.

2 Paweł Jasienica, *Rzeczpospolita obojga narodów. Dzieje agonii* (Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1985), 17.

3 *Ibidem*, 20.

4 Biblioteka Jagiellońska, rkps. 2275 AA VII 52, Anonim Otwinowski, „Dzieje Polski pod panowaniem Augusta II”. Informacja umieszczona pod rokiem 1717.

Wśród pomysłodawców tej „niespodzianki wyborczej”, jak kandydaturę Fryderyka Augusta Wettyna określił Władysław Konopczyński, w pierwszym rządzie wymienić należy kasztelana chełmińskiego Jana Przebendowskiego, który jakkolwiek uchodził długi czas za stronnika kandydatury francuskiej, w tej sprawie współdziałał ze swoim szwagrem, Sasem Jakubem Henrykiem Flemmingiem, posłem elektora saskiego na elekcję.

Wraz z upływem czasu i pieniędzy z elektorskiej szkatuły powiększało się grono saskich stronników, wśród których główną rolę grał biskup kujawski Stanisław Kazimierz Dąbski, który przez swoją aktywność, jaką wykazał się na elekcji, zyskał miano „rajfura korony Polskiej”. Inni jednak historycy, jak np. Jacek Staszewski, powołując się na tajne zapisy traktatu sasko-hanowerskiego, wskazują, że myśl o staraniach o polską koronę dojrzewała na dworze drezdeńskim już od lat 90. XVII stulecia⁵. Zdaniem Staszewskiego dla Augusta II unia miała stworzyć nowe możliwości dla jego awansu w gronie władców niemieckich i zapewnić mu odpowiednio eksponowaną pozycję zaraz po cesarzu⁶. Wśród nazwisk ludzi odpowiedzialnych za elekcję Sasa pojawiało się także – nie tyle w szeregach badaczy, ile współczesnych rozgrywanym wydarzeniom, jeszcze jedno nazwisko. A było to nazwisko papieskiego nuncjusza w Rzeczypospolitej, Giovanniego Antonia (Gianantonia) Davii, przy czym kwestia motywów działań nuncjusza Davii w związku z elekcją wiązana była przez jego oponentów ze sprawą jego bratanka, Giovanniego Battisty Davii (1674–1703).

Sprawa bratanka nuncjusza Davii

Bratanek nuncjusza Davii, Giovanni Battista Davia, był synem brata nuncjusza Virgilio Davii i pochodzącej z arystokratycznej rodziny o tradycjach wojskowych Vittorii Montecuccoli, która była dwórką Marii Beatrycze d’Este, żony syna Jakuba II. Daviovie byli związani z dworem byłego władcy Anglii, a Virgilio otrzymał tytuł para Szkocji. Wcześniej od króla Jana III Sobieskiego otrzymali szlachectwo. Virgilio swoją młodość

5 Jacek Staszewski, „Elekcja 1697 roku”, *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Historia* 28/259 (1993): 73–74.

6 Jacek Staszewski, „Unia polsko-saska z perspektywy trzystu lat, Rzeczpospolita wielu narodów i jej tradycje”, w: *Rzeczpospolita wielu narodów i jej tradycje: materiały z konferencji „Trzysta lat od początku unii polsko-saskiej”*, red. Józef Andrzej Gierowski, Andrzej Link-Lenczowski, Mariusz Markiewicz (Kraków: Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagiellonica”, 1999), 15–16.

spędził z wujem Giovannim Antoniem Davią, z którym był mocno związany, gdy ten przebywał na misjach dyplomatycznych w papieskich nuncjaturach w Brukseli i Kolonii.

Gdy Giovanni Battista dorósł, jego związki rodzinne z cesarskim generałem Eneą Silvio Caprarą zadecydowały o wyborze przez młodego Giovanniego Battistę kariery wojskowej. Walczył na Węgrzech, a później w Siedmiogrodzie jako adiutant E.S. Caprary, gdzie dostał się do niewoli i został osadzony w twierdzy Siedmiu Wież w Konstantynopolu. W więzieniu przesiedział trzy i pół roku, a rodzina bezskutecznie starała się go uwolnić, używając wszelkich wpływów.

Bardzo aktywna była jego matka, Vittoria z Monteuccolich, honorowa dama królowej angielskiej Marii Beatrycze d'Este na dworze ekskróla angielskiego, ale działała bezskutecznie. Interweniowała ona u króla Polski, Jana III Sobieskiego, a także u władcy francuskiego, Ludwika XIV za pośrednictwem pani de Maintenon, jak również bezpośrednio u sułtana, lecz wszelkie jej starania zakończyły się niepowodzeniem, a Turcy zdecydowanie odmawiali uwolnienia młodego Davii. Szczególnie aktywny na tym polu był Giovanni Antonio Davia, interweniujący w sprawie siostrzeńca, gdzie tylko mógł, m.in. we Francji mającej tradycyjnie bardzo dobre stosunki z Turcją, jak również w Rzymie, lecz starania jego również były bezowocne. Zmiana sytuacji nastąpiła dopiero wtedy, gdy Giovanni Antonio Davia zwrócił się o pomoc do stojącego na czele armii cesarskiej elektora saskiego, Fryderyka Augusta Wettyna, późniejszego króla Polski, walczącego w tym czasie z Turkami. Dzięki jego wstawiennictwu udało się wymienić Virgilio Davię za znacznego baszę tureckiego, wziętego w tym czasie do niewoli pod Temeszwarem, a starania u elektora saskiego prowadził również Giovanni Antonio Davia.

O fakcie tym nuncjusz Giovanni Antonio Davia poinformował papieskiego sekretarza stanu, kardynała Fabrizio Spadę, w liście wysłanym z Warszawy do Rzymu 17 lipca 1697 r., gdzie nadmienił o roli, jaką w uwolnieniu bratanka odegrał głównodowodzący w tym czasie armią cesarską elektor saski⁷. Gdy po zakończeniu misji w Warszawie arcybiskup Giovanni Antonio Davia w 1700 r. objął prestiżową placówkę wiedeńską, Virgilio pojechał do Wiednia, gdzie krótko przebywał u boku swojego wuja.

7 ASV (Archivio Segreto Vaticano, obecnie Archivio Apostolico Vaticano), Segr. Stato, Polonia 118, f. 360r-360v, nuncjusz w Polsce, arcybiskup Giovanni Antonio Davia do kardynała sekretarza stanu Fabrizio Spady, Varsaviae 11 VII 1697. Odnośnie do zasobów Archiwum Watykańskiego zastosowane skróty według: *Indice dei Fondi e relativi mezzi di descrizione e di ricerca dell'Archivio Segreto Vaticano*, Città del Vaticano 2013.

Po wybuchu wojny sukcesyjnej hiszpańskiej Virgilio znów udał się jako ochotnik do armii cesarskiej operującej w tym czasie w Italii, gdzie został adiutantem głównodowodzącego księcia Eugeniusza Sabaudzkiego i został zatrudniony w sztabie generalnym jako adiutant kierowany do misji dyplomatycznych. W latach 1701–1703 kierowany był w takich misjach do Ferrary, Genui i Florencji, gdzie z sukcesem negocjował głównie warunki przemarszów armii cesarskiej przez terytoria tych państw. Sławę przyniosły mu jednak śmiało i z brawurą prowadzone operacje wojskowe, gdzie w armii cesarskiej zasłynął nie tylko z zuchwałości i odwagi, lecz także lekkomyślności, jak w operacjach prowadzonych przeciwko armii francuskiej. Dzięki swoim sukcesom mianowany w 1704 r. podpułkownikiem Virgilio prowadził operacje wojskowe pod Mediolanem, gdzie 29 listopada zmarł na skutek odniesionych ran⁸.

Arcybiskup Giovanni Antonio Davia a elekcja 1697 r.

Elekcja 1697 r., podobnie jak inne w tych czasach, obserwowana była z uwagą przez Rzym. Tradycyjnie Stolica Apostolska zwracała uwagę na to, aby kandydaci do tronu polskiego, zgodnie z polskim prawem, byli katolikami i aby dbano o nieuszczerwienie praw religii katolickiej w królestwie. Dodatkowo papieństwo zwracało uwagę na kwestie tureckie wobec toczącej się w tym czasie wojny z Imperium Otomańskim. Zatem tradycyjnie rolą papieskiego wysłannika było dbanie o powyższe kwestie zarazem z zastrzeżeniem, aby nie ingerować w sam wybór kandydatów, zachowując w tym wypadku neutralność⁹.

Sytuacja w roku 1697 była jednak inna, bo oto jakkolwiek pojawiła się ewentualność kandydowania elektora saskiego, to oficjalnie nikt tej kandydatury nie zgłaszał, o czym też nuncjusz Davia informował Rzym¹⁰. W późniejszym czasie jego uwagę przykuwała przede wszystkim osoba księcia de Conti i Jakuba Sobieskiego, a także ewentualnego wsparcia

8 G. Brizzi, „Davia, Famiglia”, w: DBI (*Dizionario Biografico degli Italiani*), 33 (Romae: Istituto dell' Enciclopedia Italiana, 1987), 124–125; *Campagne del principe Eugenio di Savoia. Opera pubblicata dalla Divisione stolica militare dell'I.R. Archivio di guerra in baase a documenti ufficiali e ad altri fonti autentiche*, t. 4, *Guerra per la successione di Spagna*, red. Leandro Enrico Wetzer (Torino: L. Roux, 1892), 310–313.

9 *Acta Nuntiaturae Poloniae*, t. 37, *Giovanni Antonio Davia (1696–1700)*, t. 1 (13 II 1696–28 XII 1696) ed. A(dalbertus) Kęder (Cracoviae: Academia Polona Litterarum et Scientiarum, 2004), VII–XI.

10 ASV (Archivio Segreto Vaticano, obecnie Archivio Apostolico Vaticano), Segr. Stato, Polonia 355, f. 138r-138v, nuncjusz Davia do kardynała sekretarza stanu Spady, Varsaviae 28 V 1697.

przez Sobieskich innych kandydatur, jak np. don Livio Odescalchiego w przypadku rezygnacji Jakuba ze starań o koronę¹¹. Niespodziewanie jednak dla szlachty zgromadzonej na polu elekcyjnym na podwarszawskiej Woli w ostatnim dniu Przebendowski niejako „rzutem na taśmę” oficjalnie zgłosił kandydaturę Fryderyka Augusta Wettyna. W tym momencie powstał od razu problem wyznania kandydata, bo przecież władcy Saksonii byli luteranami. Przebendowski jednak przedstawił zgromadzonym akt konwersji elektora saskiego na katolicyzm, dokonanej w tajemnicy w Baden pod Wiedniem 2 czerwca. Jego zdaniem akt ten powinien rozwiać obawy zgromadzonej szlachty.

Sprawa ta jednak od razu wzbudziła w zebranych szereg wątpliwości, bo z jednej strony dotychczas o akcie konwersji władcy Saksonii nic nie słyszano, a z drugiej zwolennicy kandydatury księcia de Conti zaczęli od razu podważać wiarygodność tego aktu, mając na uwadze interesy swojego elekta. W tym momencie bardzo ważna rola przypadła nuncjuszowi papieskiemu, gdyż z jednej strony imieniem Stolicy Apostolskiej powinien potwierdzić lub zanegować akt konwersji na katolicyzm Fryderyka Augusta, a z drugiej strony decyzję musiał podjąć szybko, gdyż nawet kilkudniowa zwłoka w jej podjęciu redukowałą szanse elekcyjne Wettyna do zera i wskazywała na nuncjusza jako winnego zaistniałej sytuacji.

Konwersja Fryderyka Augusta Wettyna na katolicyzm była pokerową zagrywką, gdyż z jednej strony musiał być pewnym negatywnej reakcji swoich protestanckich poddanych, a z drugiej wynik elekcji, dla której zmienił wyznanie, był niepewny. Dlatego też władca Saksonii informację o tym akcie utrzymywał tak długo, jak tylko się dało, w tajemnicy, a w samym akcie konwersji świadomie dopuścił się kilku formalnych błędów, które powinny mu umożliwić wycofanie się z tego aktu w razie niepomyślnego przebiegu elekcji¹².

Interesujące sprawozdanie z sejmiku elekcyjnego przesłał do Rzymu nuncjusz Davia pod datą 25 czerwca. Donosił w nim o wystąpieniu cesarskiego posła, biskupa Passawy Iohanna Philippa von Lamberga, dyskusjach proceduralnych z nim związanych, jak również głosowaniu, gdzie do głównych faworytów należeli książę de Conti, Jakub Sobieski,

11 ASV (Archivio Segreto Vaticano, obecnie Archivio Apostolico Vaticano), Segr. Stato, Polonia 118, f. 281r-282v, nuncjusz Antonio Davia do kardynała sekretarza stanu Fabrizio Spady, Varsaviae 3 VI 1697.

12 Wojciech Kęder, „Kardynał Giovanni Antonio de Via (Gianantonio de Via) – nuncjusz w Rzeczypospolitej (1696–1700)”, *Studia Sandomierskie* 26 (2019): 42–44; Iveta Coufalová, „Saský Hercules a Lutherova růže – Konverze Augusta Silného a Saská konfesijní kulturana telomu 17. a 18”, w: *Proměny konfesijní kultury, Metody – témata – otázky*, red. H. Ferencová et al. (Olomouc: Univerzita Palackého, 2015), 73–85.

jak również już oficjalnie występujący w roli kandydata do tronu elektora saski Fryderyk August¹³. O dalszym biegu spraw nuncjusz nie poinformował kardynała sekretarza stanu, ale wobec wyraźnie rysującej się przewagi kandydata francuskiego posłowie cesarscy (Lamberg) i sascy (Flemming i Wolfgang D. Beichlingen) postanowili połączyć swoje wysiłki, by wyeliminować ks. de Conti. Postawiono na Sasa i tutaj konieczne było rozstrzygnięcie jego konwersji na katolicyzm.

W związku z tym w nocy 25/26 czerwca udali się oni do nuncjusza Davii i skłonili go do jednoznacznego uznania mocy prawnej dokumentu konwersji elektora saskiego na katolicyzm. Już następnego dnia przeciwnicy ks. de Conti pokazywali to świadectwo nuncjusza szlachcie zgromadzonej na polu elekcyjnym, zaś jego zwolennicy usiłowali podważyć prawomocność podjętej przez nuncjusza decyzji, oskarżając go o stronniczość na rzecz Sasa. Od razu po otrzymaniu wiadomości o decyzji nuncjusza francuski poseł w Rzymie Forbin-Janson oskarżył Davię o stronniczość wynikającą z powodów osobistych, to znaczy wdzięczności za uwolnienie z tureckiej niewoli bratanka, i nie omieszczał swoich oskarżeń pod adresem nuncjusza przekazać Kurii Rzymskiej, o czym informował francuskiego posła w Polsce, opata de Polignac¹⁴. Faktem jest natomiast, iż Davia nie od razu uznał prawdziwość konwersji na katolicyzm elektora saskiego. Od 20 do 26 czerwca podobnie jak cesarski wysłannik biskup Lamberg zachował pewną rezerwę, potwierdzając tylko, że pismo, jakie otrzymał, jest sporządzone znanym mu charakterem pisma biskupa Raab (Győr) Christiana-Augusta von Sachsen-Zeitz, który był świadkiem konwersji.

Analizując postawę nuncjusza Davii, ówcześni obserwatorzy i badacze, skupiając się na wątku osobistym wiążącym nuncjusza z elektorem saskim, pomijają jeden istotny czynnik. Decyzja elektora saskiego podjęta w tajemnicy stanowiła zaskoczenie nie tylko dla nuncjusza, lecz także dla innych obserwatorów sceny politycznej, w tym Wiednia. Nuncjusz z całą pewnością zdawał sobie sprawę z faktu, iż przejście na katolicyzm władcy Saksonii, kolebki protestantyzmu, stanowi wielki atut propagandowy w rękach katolików. Dodatkowo Stolica Apostolska mogła z tym faktem wiązać nadzieje zarówno na poprawę sytuacji katolików w Saksonii,

13 ASV (Archivio Segreto Vaticano, obecnie Archivio Apostolico Vaticano), Segr. Stato, Polonia 118, f. 325r-326r nuncjusz Antonio Davia do kardynała sekretarza stanu Fabrizio Spady, Varsaviae 25 VI 1697.

14 ASV (Archivio Segreto Vaticano, obecnie Archivio Apostolico Vaticano), Segr. Stato, Polonia 117, f. 236r, kopia listu kardynała Forbin-Janson z Rzymu do opata de Polignac w Warszawie, nuncjusz Antonio Davia do kardynała sekretarza stanu Fabrizio Spady, Varsaviae 13 VII 1697.

jak i rozpoczęcie przez jej władcę misji rekatolizacji kraju. Stąd też nie powinna dziwić decyzja nuncjusza zaakceptowana przez Rzym, który z konwersją na katolicyzm Sasa wiązał duże nadzieje.

Sam wybór Fryderyka Augusta Wettyna na króla ogłoszony przez biskupa kujawskiego Dąbskiego nie zakończył sporów i kontrowersji związanych z elekcją. Decydujące znaczenie miały tu działania podjęte przez kandydatów, gdzie większe zdecydowanie okazał Fryderyk August, wchodząc z wojskiem saskim w granice Rzeczypospolitej i wyprzedzając Francuzów prowadzących niemrawe działania na Bałtyku. Wersal jednak nie chciał pogodzić się z porażką i to tym bardziej, że zaangażował w elekcję spore środki finansowe. Stąd też dyplomaci francuscy zarówno w Warszawie, jak i Rzymie usiłowali podważyć legalność wyboru Sasa, a napływające z Paryża do Warszawy wieści mówiły nawet o powtórzeniu elekcji¹⁵.

Ogłaszali oni w Warszawie manifesty podważające legalność wyboru Wettyna na króla Polski, jego konwersji na katolicyzm, jak również legalność decyzji nuncjusza Davii o uznaniu konwersji Fryderyka Augusta. Interweniowali też francuscy dyplomaci u papieża, oskarżając nuncjusza Davię o kierowanie się pobudkami prywatnymi, to znaczy wdzięcznością wobec elektora saskiego za uwolnienie bratanka z niewoli tureckiej. Oskarżenia te wywołały zaniepokojenie nuncjusza, gdyż w Kurii Rzymskiej, gdzie krzyżowały się wpływy różnych koterii, pretensje wobec niego formułowali przedstawiciele dyplomatyczni najbardziej wpływowego państwa katolickiego w Europie, co mogło wyrzucić wpływ na jego dalszą karierę¹⁶. Dlatego też nuncjusz w kolejnych tygodniach następujących po elekcji przesłał do Rzymu zarówno szereg depesz, w których wyjaśniał swoje stanowisko, kopie dokumentów odnoszących się do sprawy, w tym korespondencji kardynała Radziejowskiego z elektorem saskim, depesz nuncjusza w Wiedniu, francuskich dyplomatów, jak również jego własne informacje dotyczące spraw rodzinnych, w tym uwolnienia jego bratanka z niewoli. Należy stwierdzić, że w Rzymie rozumiano sytuację nuncjusza i jego argumentację odnoszącą się zarówno do spraw prywatnych arcybiskupa Davii, jak i publicznych. Kardynał sekretarz stanu gratulował nuncjuszowi uwolnienia z niewoli bratanka, jak i ze zrozumieniem

15 BAV (Biblioteca Apostolica Vaticana), Barberini latini 6672, f. 55; ASV (Archivio Segreto Vaticano, obecnie Archivio Apostolico Vaticano), Segr. Stato, Polonia 112, f. 56r-57r; kardynał sekretarz stanu Fabrizio Spada do nuncjusza Antonio Davii, Roma 20 VII 1697.

16 ASV (Archivio Segreto Vaticano, obecnie Archivio Apostolico Vaticano), Segr. Stato, Polonia 117, f. 188r-189r nuncjusz Antonio Davia do kardynała sekretarza stanu Fabrizio Spady, Varsaviael65 VII 1697.

zarówno on, jak i papież przyjmowali argumentację nuncjusza odnoszącą się do legalności wyboru na króla Polski Fryderyka Augusta Wettyna, gdzie z całą pewnością istotny był argument pozyskania dla katolicyzmu władcy będącej kolebką protestantyzmu Saksonii¹⁷.

Podsumowując, należy stwierdzić, iż na skutek splotu różnych okoliczności arcybiskup Davia musiał wystąpić w Warszawie w roli, jakiej nie przewidywano dla papieskiego nuncjusza, to znaczy przedstawiciela papieża zachowującego wobec wewnętrznych konfliktów neutralne stanowisko. Kandydatura, a następnie konwersja na katolicyzm władcy Saksonii zmusiła nuncjusza do podjęcia działań z jednej strony chwalonych przez stronników saskich, a z drugiej kontestowanych przez zwolenników obozu francuskiego. Wbrew jednak oskarżeniom wysuwanim przez tych ostatnich można się skłonić do sądu, że to nie prywatne motywy, lecz interes Kościoła katolickiego skłoniły nuncjusza do uwierzytelnienia konwersji Fryderyka Augusta Wettyna na katolicyzm.

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

- ASV (Archivio Segreto Vaticano, obecnie Archivio Apostolico Vaticano), Segr. Stato, Polonia 112.
- ASV (Archivio Segreto Vaticano, obecnie Archivio Apostolico Vaticano), Segr. Stato, Polonia 117.
- ASV (Archivio Segreto Vaticano, obecnie Archivio Apostolico Vaticano), Segr. Stato, Polonia 118.
- ASV (Archivio Segreto Vaticano, obecnie Archivio Apostolico Vaticano), Segr. Stato, Polonia 355.

17 ASV (Archivio Segreto Vaticano, obecnie Archivio Apostolico Vaticano), Segr. Stato, Polonia 117, f. 194r-197v, 197r, nuncjusz Antonio Davia do kardynała sekretarza stanu Fabrizio Spady, Varsaviae 25 VI 1697; f. 198r-201v, nuncjusz Antonio Davia do kardynała sekretarza stanu Fabrizio Spady, Varsaviae 18 VII 1697; Archivio Apostolico Vaticano), Segr. Stato, Polonia 118, f. 360r-360v, nuncjusz Antonio Davia do kardynała sekretarza stanu Fabrizio Spady, Varsaviae 11 VII 1697; ASV (Archivio Segreto Vaticano, obecnie Archivio Apostolico Vaticano), Segr. Stato, Polonia 117, f. 194r-197v, 197r, nuncjusz Antonio Davia do kardynała sekretarza stanu Fabrizio Spady, Varsaviae 25 VI 1697; ASV (Archivio Segreto Vaticano, obecnie Archivio Apostolico Vaticano), Segr. Stato, Polonia 112, f. 57r-57v, kardynała Fabrizio Spada do nuncjusza Antonio Davii, Roma 27 VII 1697; ASV (Archivio Segreto Vaticano, obecnie Archivio Apostolico Vaticano), Segr. Stato, Polonia 118, f. 434r-434v, kopia listu kardynała Radziejowskiego do papieża Innocentego XII, nuncjusz Antonio Davia do kardynała sekretarza stanu Fabrizio Spady, Varsaviae 25 VI 1697; ASV (Archivio Segreto Vaticano, obecnie Archivio Apostolico Vaticano), Segr. Stato, Polonia 355, f. 140r, kardynał Fabrizio Spady do nuncjusza Antonio Davii, Roma 3 VIII 1697.

BAV (Biblioteca Apostolica Vaticana), Barberini latini 6672.

Biblioteka Jagiellońska, rkps. 2275 AA VII 52, Anonim Otwinowski, „Dzieje Polski pod panowaniem Augusta II”.

Źródła drukowane

Acta Nuntiaturae Polonae, t. 37, *Giovanni Antonio Davia (1696-1700)*, t. 1 (13 II 1696–28 XII 1696), ed. A.(dalbertus) Kęder (Cracoviae: Academia Polona Litterarum et Scientiarum, 2004).

Książki i monografie

Brizzi G., „Davia, Famiglia”, w: DBI (*Dizionario Biografico degli Italiani*), t. 33 (Romae: Istituto dell’ Enciclopedia Italiana, 1987).

Campagne del principe Eugenio di Savoia. Opera pubblicata dalla Divisione storica militare dell’I.R. Archivio di guerra in base a documenti ufficiali e ad altri fonti autentiche, t. 4, *Guerra per la successione di Spagna*, red. Leandro Enrico Wetzer (Torino: L. Roux, 1892), 310–313.

Coufalová Iveta, „Saský Hercules a Lutherova růže – Konverze Augusta Silného a Saská konfesijní kulturana telomu 17. a 18”, w: *Proměny konfesijní kultury, Metody – témata – otázky*, red. H. Ferencová et al. (Olomouc: Univerzita Palackého, 2015), 73–85.

Jasienica Paweł, *Rzeczpospolita obojga narodów. Dzieje agonii* (Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1985).

Konopczyński Władysław, *Dzieje Polski nowożytnej*, t. 2 (Warszawa: Wydawnictwo PAX 1986).

Staszewski Jacek, „Unia polsko-saska z perspektywy trzystu lat, Rzeczpospolita wielu narodów i jej tradycje”, w: *Rzeczpospolita wielu narodów i jej tradycje: materiały z konferencji „Trzysta lat od początku unii polsko-saskiej”*, red. Józef Andrzej Gierowski, Andrzej Link-Lenczowski, Mariusz Markiewicz (Kraków: Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagiellonica”, 1999), 15–16.

Czasopisma

Kęder Wojciech, „Kardynał Giovanni Antonio de Via (Gianantonio de Via) – nuncjusz w Rzeczypospolitej (1696–1700)”, *Studia Sandomierskie* 26 (2019): 37–50.

Staszewski Jacek, „Elekcja 1697 roku”, *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Historia* 28/259 (1993): 73–74.